Türkçeyi Yeni Öğrenen Öğrenciler ile Çalışan Sınıf Öğretmenlerinden

Deneyim Paylaşımı

KODA
Köy Okulları Değişim Ağı

KÖY OKULLARI DEĞİŞİM AĞI DERNEĞİ
Kuruluş tarihi: 5 Aralık 2016

www.kodegisim.org

bilgi@kodegisim.org

Osmanağa Mah. Söğütlüçeşme Cad. Bina
No:56 Altın Çarşı Daire:72 Kadıköy/İstanbul

0216 343 73 43

@kodegisim

Bu içerik ve Köy Okulları Değişim Ağı Derneği'nin yayınladığı tüm eğitim içerikleri Creative Commons Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisansı altında yayınlanmıştır.

Derleyen
Mine Karakaya

Katkıda Bulunanlar
Ali Çelik, Ayşegül Özman, Büşra Cennet, Elif Gökçen Açıkel, Emel Olgun, Fatma İrven, Gülsüm Duman, İbrahim Gümüş, Merve Nur Dönmez, Mine Karakaya, Nergül Karataş, Nursu Canıbek, Oğuzhan Özdemir, Özüm Baykaş, Ramazan Keskin, Selda Yarım, Sezgin Kaya, Tamer Karakan, Tuba Doğan, Tuğba Ünlü, Yasin Döğmeci

Yayına Hazırlayan
Menekşe Canatan

Editör
Gökçen Karaman

Tasarım
Betül Balcı

Köy Okulları Değişim Ağı (KODA) Hakkında

KODA kimdir?

2016 yılından bu yana köylerdeki çocukların daha iyi bir eğitim alabilmesi için çalışan bir derneğiz. Çocukların hayatlarındaki en etkili kişiler olan öğretmenler ve ebeveynlere yönelik eğitim faaliyetleri yürütüyor, üniversiteler ile iş birlikleri yaparak öğretmen adaylarını mezun olmadan önce köyde öğretmenliğe hazırlıyor, yerel koşullara uygun eğitim içerikleri ve ders materyalleri geliştiriyoruz.

Çünkü biliyoruz ki köyde daha iyi bir eğitim, çocuğun etrafındaki ekosisteme etki etmekle mümkün.

Değerlerimiz

Dayanışma:
Yalnız değiliz; bir araya geldiğimizde güçleniriz.

Dahil Etme:
Ayrım gözetmeyiz; kapsayıcı bir çember kurar ve birbirimizi dinleriz.

Dirayet:
Zorluklar çıkarsa durmayız; çözüm arar ve yola devam ederiz.

Devamlılık:
Geçici çözümlerle yetinmeyiz; kalıcı değişimin izini süreriz.

"İnsanın Öğrenmesi Gereken İlk Dil Tatlı Dildir." Barış Manço

Buradaki notlar, sınıf öğretmenlerinin yaşadığı ortak bir zorluğa empatik bir bakış geliştirmek amacıyla, **KODA Afet Sonrası Kırsalda Eğitime Destek Programı** kapsamındaki gönüllü öğretmenlerin deneyim paylaşımlarından derlenerek oluşturulmuştur.

Deneyimli Öğretmenlerin Önerileriyle Sınıfta Dil Bariyerini Aşmanın 5 Etkili Yolu

Birinci sınıf, her çocuk için tanıdık olmayan bir düzene, yeni kurallara ve sosyal bir çevreye adım atmak demektir. Çocuklar okula başladığında merak, heyecan ve kaygı gibi pek çok duyguyu aynı anda hissederler. Ana dili Türkçeden farklı olan ve bu dille ilk kez okul sıralarında tanışan bir çocuk için bu deneyim, sadece bir "okula başlama" süreci değildir. Onlar için bu süreç, bütünüyle yabancı bir evrende, dilini ve kurallarını bilmediği bir dünyaya bırakılma hissine eş değerdir. Bu çocuklar, sadece alfabeyi ve okuma-yazmayı değil, aynı zamanda varlıklarını sürdürebilecekleri yeni bir iletişim zeminini sıfırdan inşa etme mücadelesi verirler.

Sınıfa adım attıkları an, çocuğun karşısında kendine rehberlik etmesini, onu koruyup kollamasını beklediği bir yetişkin durmaktadır. Aynı zamanda o yetişkin, çocuğun hiçbir anlam veremediği, zihninde bir karşılığı olmayan sesler dizisiyle onunla konuşmaktadır. Yabancı birinden, bütünüyle yabancı bir dilde yönergeler almak bir çocuk için sadece "anlamamak" değil, aynı zamanda duygusal bir güvensizlik ve tedirginlik yaratabilir. Kendi duygularını, temel ihtiyaçlarını, korkularını veya o an hissettiği heyecanı anlatacak kelimelere henüz sahip olmamak, çocuğu sınıfın içinde bir yalnızlığa itebilir. Bu durum, sadece bir dil öğrenme güçlüğü değil, kendini ifade edememenin getirdiği duygusal bir yük olabilir.

Eğitim bilimindeki en önemli bilgilerden biri şudur: Bir çocuk kendini güvende hissetmediği, "görülmediğini" düşündüğü bir ortamda öğrenmeye kapılarını kapatır. Türkçeyi okulda öğrenmeye başlayan bir çocuk için öğretmen, sadece bilgi aktaran bir eğitmen değil, bu bilinmezlik içerisinde tutunabileceği en güvenli limandır. Öğretmenin kuracağı bağ, çocuğun akademik başarısından çok daha önceliklidir. Çocuğun ana dilinin ve kimliğinin sınıfta bir engel değil, bir zenginlik olarak kabul edildiğini hissetmesi, onun öz güvenini filizlendirecek olan ilk sudur. Bir çocuk, hata yapmaktan korkmadığı ve anlaşıldığından emin olduğu an, yabancı olduğu dili keşfetmeye başlar. Bu yeni döneme geçişte öğretmenin rolü kritiktir. Sınıfın bir köşesine çekilen sessizlik ya da sınıf düzenini bozan hareketli davranışlar, aslında çocuğun yardım çığlığıdır.

Bu sessizliğin ya da hareketliliğin ardındaki "yabancılık" hissini kırmak, öğretmenlerin karşılaşabileceği en önemli sınavlardan biridir. Bu yazıdaki öneriler, teorilerden oluşmaz. Bizzat sınıflarında bu zorluğu aşmış, deneyimli öğretmenlerin uyguladığı ve başarıya ulaştığı, ilham verici ve pratik çözümlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerimiz bir dili öğrenirken yararlandığımız dinleme, okuma, konuşma ve yazmadan oluşan dört temel beceriye yönelik etkinliklerle süreci desteklemenin önemine değinirler. Hepsinden önce bilinmesi gereken en önemli nokta ise çözüme götüren anahtarın sabır, sevgi ve yaratıcılık olduğudur.

Deneyimli bir öğretmenin de belirttiği gibi:

> Dil öğrenme ile ilgili bahsettiğim durumlar yaklaşık bir yıllık bir çalışmadan oluşmaktadır. Kısaca, dil edinimi bol sabır gerektiren bir süreçtir.
>
> -2. Sınıf Öğretmeni - Merkez / Elazığ

1. Güven Bağı Kurarak Dil Öğrenme

Öğrencinin bildiği mevcut dili sınırlamak yerine, bu dili bir köprü olarak kullanmak sürecin önemli bir adımıdır. Öğrencinin hâkim olduğu dile gösterilen saygı, onun da öğretmenine ve okula karşı olumlu bir tutum geliştirmesini ve güven duymasını sağlar.

- **Ortak Bir Dil Olarak Jest ve Mimik:** Jest ve mimikler, sözlü dil bariyerinin aşılamadığı durumlarda en temel ve evrensel iletişim araçlarıdır. Öğretmenin sıcak bir gülümsemesi, onaylayıcı bir baş sallaması ya da destekleyici bir el hareketi, yeni bir dili öğrenmekte olan öğrenciye güvende olduğunu ve anlaşıldığını hissettirir. Bu fiziksel dil, sözel ipuçları ile birleştiğinde öğrencinin yeni dili öğrenme sürecine psikolojik olarak hazırlanmasına yardımcı olur.

- **İletişimi Başlatmak:** Öğretmenin öğrenci ile kuracağı sıcak bir bakışma, öğrencinin üzerindeki psikolojik baskıyı kaldırabilir ve kendini açmaya başlamasını sağlayabilir. Türkçe bilmeyen çocuklar kendilerini suçlu veya sınıfa ait değilmiş gibi hissedebilirler. Güven duygusunu artırmak için öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanabilir. Böylece anlaşılmamış hisseden çocukların davranış sorunları yaşamasının önüne geçilmiş olur. Çocuğun masasına, üzerinde basit görsellerin olduğu küçük, renkli bir kart grubu (veya bir anahtarlık seti) bırakılabilir. Bu kartlarda, su içmek isteyen bir çocuk görseli, tuvalet ihtiyacını belirten bir sembol ya da "Anlamadım." anlamında şaşkın bir surat veya soru işareti bulunabilir.

- **Küçük Bir Kelimenin Büyük Etkisi:** Öğretmenin, öğrencilerin konuştuğu dilden kelimeler yakalamaya ve öğrenmeye çalışması, öğrencilerin kendilerini sınıfa ait hissetmelerini kolaylaştırır. Kendi dünyasından bir parçanın sınıf içinde yer bulduğunu gördüklerinde öğrencilerin yeni bir dili öğrenmeye yönelik çekingenlikleri azalır. Ardından öğrenciler, öğretmenle iletişimlerinde çekinmeden Türkçe kelimelerle cevap vermeye ve öğretmeni taklit etmeye başlayabilirler.

> Türkçe bilmeyen öğrencilerimle çalışırken sınıfta genel olarak Türkçe bilen çocuklara çeviri yaptırıyordum. Daha sonra çeviren çocukları dinlerken kendi aralarında 'guli' diyerek tercüme ettiklerini fark ettim. Ben de 'guli' demeye başladım. Türkçe bilmeyen çocuklar da ben bu kelimeyi kullanınca Türkçe kelimeleri kullanmaya, bana cevap vermeye ve söylediklerimi dikkatli dinleyip taklit etmeye başladılar.
>
> -1. Sınıf Öğretmeni - Harran / Şanlıurfa

2. Aile ve Sosyal Çevre İş Birliği

Dil öğrenimi, yalnızca okul sıralarıyla sınırlı kalmayan bir süreçtir; bu yolculukta sınıfın dört duvarını aşmak gerekir. Öğrencinin ev ve sosyal çevresindeki dil ortamı, okulda atılan adımların kalıcılığını doğrudan belirler. Bu nedenle öğretmen ve aile arasındaki iş birliği hayati bir önem taşır. Ailede Türkçe bilen bir yakınının çocukla her gün pratik yapmasını sağlamak, bu dayanışmanın ilk ve en önemli adımıdır.

Çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurmanın temeli, onları değiştirmeye çalışmadan anlamaya niyet etmektir. İletişim kurarken özenli olmaya dikkat etmek gerekir. Yargılamadan, öğüt vermeden ve acele çözümler sunmadan dinlemek, çocuğun kendini değerli ve anlaşılmış hissetmesini sağlar. Anlayış, sabır ve açık bir diyalog, dönüştürücü sürecin en güçlü eşlikçileridir. Ayrıca, her iki dili de bilen bir kişi veya bir tercüman aracılığıyla kurulan sağlıklı iletişim, öğrencinin sosyal yalnızlık yaşamasını engelleyerek kendini topluma ait hissetmesini sağlar.

Bir öğretmenimiz de bu durumu vurgulamaktadır:

> Öğretmen, aile ile iş birliği hâlinde ilerlemezse bir noktadan sonra değişim olmadığına inanıp kendisi de olumsuz etkilenebilir.
>
> -Okul Müdürü - Akçakale / Şanlıurfa

- **Somut Aile İş Birliği Uygulamaları:**
  - Ev Ziyaretleri: Öğrencinin sosyal çevresini tanımaya yönelik çalışmalar yapmak, gözlemlerde bulunmak.
  - Aile Görüşmeleri: Aileye, ev içinde öğrenciyle geçirilen zamanlarda Türkçe konuşulmasına yönelik önerilerde bulunmak.
  - Medya Yönlendirmesi: Evde izlenen TV programlarından, çizgi filmlerden Türkçe kanalların seçilmesi için yönlendirme yapmak daha iyi olacaktır.

    Yaş dönemlerine göre kontrollü elektronik medya kullanımı nasıl olmalı?
    Bu konu ile ilgili çok çeşitli yaklaşımlar olmakla birlikte genel anlamda ortak görüş aşağıdaki gibidir:
    - **0-3 yaş:** Elektronik medya kullanımı hiç olmamalı.
    - **4-5 yaş:** Günde en fazla yarım saat olmalı ve çocuğun gelişim düzeyine uygun içerikler aile ile birlikte izlenmeli.
    - **5-6 yaş:** Çocuğun gelişimine uygun içerikler olmak kaydıyla, günde en fazla 1 saat elektronik medya kullanımına izin verilmeli.
    - **İlkokul döneminde:** Günde en fazla 1,5-2 saat olmalı; aile, içeriklere ilişkin çocuğu desteklemeli ve ona rehberlik etmelidir.

- **Altyazı Önerisi:** Okuma yazma öğrenen öğrencilerin izlediği çizgi filmlerde Türkçe altyazı seçeneğinin açılmasını tavsiye etmek.
- **Velilerin Dahil Olduğu Etkinlikler:** Öğretmen tarafından velilerin de dahil olabileceği (örneğin, sınıf için masalara örtü dikimi) ve ailelerin kendi aralarında iletişimi artırabilecekleri etkinlikler organize etmek.

3. En İyi Öğretmen Bazen Sıra Arkadaşıdır: Akran Öğrenmesinin Gücü

Öğrenme sürecinde diğer öğrencileri birer yardımcı öğretmen olarak konumlandırmak, hem dil bariyerini aşmayı kolaylaştırır hem de sınıf içi kaynaşmayı güçlendirir. Öğrenciler arasındaki iletişim, oyun yoluyla doğal bir biçimde gelişir. Bu sayede dil edinimi de daha kolay ve etkili biçimde desteklenir.

- **Sınıf İçi Tercümanlar:** Hem Türkçe hem de Türkçeyi yeni öğrenen öğrencinin dilini bilen öğrencilerden çeviri desteği almak.
- **Stratejik Oturma Planı:** Türkçeyi yeni öğrenen öğrencileri, sınıfın konuşkan, yardımsever ve arkadaş canlısı öğrencilerinin yanına oturtmak (Burada dikkat edilecek önemli noktalardan biri, yardımcı öğrencinin bu sorumluluğu tek başına üstlenmemesi ve alma-verme dengesinin gözetilmesidir. Öğrencilerin ortak bir anı defteri ya da paylaşım alanı oluşturması, dil öğrenen öğrencinin de kendisini sürecin aktif bir parçası olarak hissetmesini sağlar. Böylece, yalnızca yardım alan bir rolde kalmak yerine, ilişkinin eşit bir tarafı hâline gelir.).
- **Oyun Temelli Etkileşim:** Öğrencinin öğrendiği yeni kelimeleri kullanabilmesi için diğer öğrencilerle basit, etkileşimli oyunlarda kendisine sıklıkla yer vermek (Örneğin, "tombala oyunu" dil öğrenimini desteklemek amacıyla uyarlanabilir ve sınıf içinde etkili bir öğrenme aracı olarak kullanılabilir. Oyun, temel kelimelerle başlatılıp daha sonra geliştirilebilir.).

4. Dili Oyunla Etkili Hâle Getirmek: Görsel ve Etkileşimli Yöntemler

Dili somut ve eğlenceli bir deneyime dönüştüren, materyal destekli yöntemler öğrenmenin kalıcılığını artırır. Dil; görerek, dokunarak ve oynayarak daha etkili biçimde öğrenilir.

- **Görselleştirme:** Günlük hayatta en sık kullanılan kelimeleri görselleştirerek onlardan faydalanmak. Örneğin sınıf panosuna ya da çocukların boylarına uygun, gösterirken ulaşılabilir olacak tahta altına asılan görseller ile ihtiyacın giderilmesi sağlanabilir.
- **Rutinler:** Günlük rutinlerden sıkça yararlanmak, "Günaydın, kalemimizi çıkaralım, pencereyi açalım, kapıyı kapatalım." gibi basit yönerge ve cümleleri hep aynı şekilde söylemek.
- **Oyunlar:** Resimli kartlarla oyunlar, eşleştirme etkinlikleri, tek kelimeli oyunlar ve hıza dayalı oyunlar oynamak.

> Kullandığım kelime kartları etkili olmuştu, arkasında resimler vardı. Okuma yazma sürecinde, oyun şeklinde, kelimeyi ilk okuyan zile basar, kartı çevirir ve okuduğu kelime görselle uyumlu ise puan kazanır. Daha sonra bu kartları alfabetik sıralama yarışmalarında da kullandım.
>
> -4. Sınıf Öğretmeni - Defne / Hatay

- **İletişim ve Canlandırma:** Anlamayı kolaylaştıran kısa canlandırmalar yapmak. Sessiz sinema gibi sözsüz iletişim oyunları oynamak.
- **Ses Çalışmaları:** Sesin nasıl oluştuğunu anlatarak ses ve dudak hareketlerine yönelik çalışmalar yapmak. Akılda kalıcı tekerlemeler, şarkılar ve rontlar kullanmak. Cıbırca konuşarak öğrencilerle etkinlik yapmak (Cıbırca, dramada oyuncuların anlamsız ve mırıldanır gibi konuşarak duyguyu ve sahne akışını ifade etmesini sağlayan bir tekniktir. Sözün içeriğinden çok ton, ritim ve beden diline odaklanılır. Sözlerin belirli bir anlamı yoktur.).
- **Çift Dilli Materyaller:** Sınıfta çift dilli kitaplar, masallar ve resimli sözlükler bulundurmak. Sınıf kitaplığında farklı türde çift dilli kitaplara yer vermek, dil öğrenme sürecine fayda sağlayabilir.

> Çift dilli masallar, dilsiz iletişim oyunları sınıfımda aidiyet duygusunu güçlendirdi.
>
> -2. Sınıf Öğretmeni - Reyhanlı / Hatay

5. Hedef Dile Odaklanma Zamanları

Dil öğreniminde tek bir yöntem yoktur; sürecin ihtiyacına göre farklı yaklaşımlar bir arada kullanılabilir. Bu yaklaşımlardan biri de "Dile Daldırma" stratejisidir.

Bir öğretmen, oryantasyon süreci tamamlandıktan sonra sınıf içinde oyun temelli bir kural uyguladığını şu sözlerle ifade ediyor:

> Sınıfta ve okulda, öğrencilerin kendi aralarında dahi Türkçe konuşmalarını sağlıyordum. Bunu belli günlerde birkaç ders olacak şekilde yapıyordum.
>
> -3. Sınıf Öğretmeni - Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş

Bu süreçte ilk adım, öğrencinin kendini güvende hissetmesini sağlamak ve bildiği kelimeler üzerinden kendini ifade etmeye başlayabileceği bir alan inşa etmekten geçer.

İkinci adım ise, belirli bir temel oluşturulduktan sonra öğrenciyi hedef dile yoğun biçimde maruz bırakarak gelişimini hızlandırmaktır. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyinin doğru biçimde gözlemlenmesidir.

Sonuç ve Genel Öneriler

Yeni bir dil öğrenen öğrenciye rehberlik etmek, sadece teknik bilgi aktarımı değildir. Bir öğrencinin dünyasında yeni ufuklar açma yolculuğudur. Bu süreci başarıyla yürüten öğretmenlerin deneyimlerinden süzülen ek öneriler şunlardır:

1. Sevgi Dili ve Öğretmen Tutumu: Öğretmenin sergilediği koşulsuz kabul ve kapsayıcı yaklaşım, sınıftaki diğer öğrencilerin tutumlarını da belirleyen temel unsurlardan biridir. Sevgi diliyle kurulan her bağ, sınıfın genel iklimini olumlu yönde etkiler.

2. Erken Yönlendirme: İlkokul sürecine başlamadan önce öğrencilerin dil hazırbulunuşluklarının belirlenmesi ve okul öncesi eğitime yönlendirilmesi, temel akademik becerilerin kazanılması açısından kritik öneme sahiptir.

3. Görsel Materyal Kullanımı: Farklı dillerin ortak buluşma noktası olan görsel dilin kullanılması önemlidir. Lampedusa Adası örneğinde olduğu gibi, özellikle oryantasyon döneminde sessiz (sözsüz) kitaplardan yararlanılarak görsel okuma etkinlikleri yapılabilir. IBBY (Uluslararası Çocuk ve Gençlik Kitapları Kurulu) gönüllüleri bu kapsamda sessiz kitaplar üzerinden çeşitli etkinlikler yürütmektedir.
Kaynak: https://www.ibby.org/awards-activities/activities/silent-books/silent-books-ibby-camps-in-lampedusa

4. Hikayeleştirme: Tüm Diller Adası hikâyeleştirilerek ve görselleştirilerek öğrencilere anlatılabilir: "Çoook uzak diyarlarda bir ada varmış. Pek çok ülkeye hem yakın hem uzakmış. Bu ada öyle güzelmiş ki dünyanın en güzel sahili oradaymış. Bu adada çok farklı dillerde insanlar bir arada yaşarmış. Buradakiler adanın güzelliğini görmeye gelen pek çok misafiri de ağırlarmış. Özellikle çocuklar buraya geldiklerinde hemen uyum sağlarmış. Çünkü onlar konuştukları herkesin dilini hemen öğrenirlermiş..." Her bir çocuğun biricik olması gibi, çocukların düşünceleri ve hisleri de biriciktir. Bu çalışmada ortak bir ana fikir bulmaya ihtiyaç yoktur.

5. Ev Desteği: Evde ya da yakın çevrede Türkçe bilen bireylerden destek alınması önerilir.

6. Kültürel/Ritmik Materyaller: Bilmece, tekerleme, masal, şarkı ve ritmik oyunlar; dil edinimini eğlenceli, doğal ve akılda kalıcı hâle getirir.

7. Yaratıcı Drama: Drama etkinlikleri (ısınma, canlandırma, değerlendirme) uygulanabilir. Etkinlikler önce sözsüz olarak başlatılıp, ardından Türkçe kavramlar eklenerek aşamalı biçimde geliştirilebilir.

8. Kaynak ve Yayın Desteği: Çeşitli yayınevlerinden bağış veya destek yoluyla resimli kitap temin edilerek sınıf kitaplığı zenginleştirilebilir. Resimli kitapların alt yaş sınırı olsa da üst yaş sınırı yoktur; bu nedenle her sınıfta bu kitaplarla öğrencilerin buluşturulması önemlidir. Ayrıca piktes.gov.tr sitesindeki rehber yayınlardan ve YouTube'daki PIKTES kanalında yer alan animasyonlardan yararlanılabilir.

9. Ailelerin Dayanışması: Velilerin dâhil olabilecekleri ve kendi aralarındaki iletişimi artırabilecekleri etkinlikler planlanabilir (sınıf için özel gün ve bayram hazırlıkları, öğrenciler için etkinlik materyali üretimi vb.).

10. Empati Geliştirme: Süreçle ilgili empati ve farkındalık geliştirmek adına öğretmenler "İki Dil Bir Bavul", "Favoriten", "Lunana: Sınıfta Bir Yak", "Radical" filmlerini izleyebilirler.

Sonuç olarak, Türkçeyi yeni öğrenen bir öğrenciye dil öğretmek sadece bir öğretim faaliyeti değil; bir çocuğun kalbine dokunma ve onunla ortak bir dünyada buluşma çabasıdır. Temeli güvenle atılan, harcı sabırla karılan ve duvarları yaratıcılıkla örülen bu bağ, bir çocuğu sessizliğin adasından alıp anlaşılmanın ve ait olmanın ana karasına ulaştırır.

Yararlanılabilecek Kaynaklar

Çocuklar Türkçe Bilmiyorsa Ne Yapmalı?

Türkçe Bilmeyen Çocuklarla Çalışma Deneyimleri

Köy Öğretmeninin Başucu Kitabı, 7. Bölüm - Türkçe Bilmeyen Çocuklarla Eğitim-Öğretim Sayfa 108-116.

KODA

Köy Okulları Değişim Ağı